

canolradd

gweithgareddau 1-4

national
museum
wales
amgueddfa
cymru

canolradd 1

cwis

Nod: Dysgu sut i ddilyn cyfarwyddiadau.

Chwiliwch yn yr Oriel am yr atebion i'r cwestiynau hyn. Cofiwch edrych yn y ffeiliau gwybodaeth hefyd.

1. Ym mha flwyddyn cyhoeddwyd y Beibl cyntaf yn Gymraeg?

---

2. Pryd ganwyd Griffith Jones, Llanddowror?

---

3. Ym mha ddegawd boddwyd Capel Celyn?

---

4. At beth roedd cadair Thomas Howell, Mynydd Cynffig yn cael ei defnyddio?

---

5. Ym mha wlad mae 'dorje' yn cael ei ddefnyddio?

---

canolradd 1

6. Pwy enillodd gadair Shanghai?

---

7. Ym mha flwyddyn enillodd yr athletwr, Lynn Davies, fedal aur yn y Gemau Olympaidd?

---

8. Beth yw bando?

---

9. Menig bocsio pa Gymro sydd yn yr Oriel?

---

10. Enwch dri offeryn traddodiadol Cymreig a welir yn yr Oriel.

---

11. Pwy gafodd y syniad i sefydlu Gorsedd y Beirdd?

---

canolradd 1

12. Enwch dair rhinwedd [virtue] Nod Cyfrin yr Orsedd.

---

13. Pryd roedd y rhifau 559,419 a 552,698 yn bwysig?

---

14. O ble roedd Santes Margaret yn dod?

---

15. Pryd roedd crochendai Swydd Stafford fwyaf prysur?

---

16. Pryd enillodd Côr Caradog gystadleuaeth bwysig yn y Palas Crisial yn Llundain?

---

17. Ble cafodd y rhan fwyaf o lestri 'Gaudy Welsh' eu gwneud?

---

18. Ym mha flwyddyn enillodd Gwallter Mechain dlws y gadair yn Eisteddfod Caerfyrddin?

---

19. Tua faint yw pwysau coetsen?

---

20. Ym mha flwyddyn ymddangosodd y gêm 'Scrabble' gyntaf yn yr iaith Gymraeg?

---

canolradd 2

sgwrs

Tri Gwrthrych Cymreig – y llwy garu, y delyn a'r wisg Gymreig

Y llwy garu

Ers llawer dydd, roedd dynion ifainc Cymru yn rhoi *llwyau caru* i'w cariadon i gyfleu eu cariad. Ar y dechrau, roedden nhw'n *naddu llwy o un darn o bren â chylllell boced*. Yn aml, roedden nhw'n gwneud y gwaith ar yr aelwyd gyda'r nos yn ystod misoedd y gaeaf pan oedd hi'n rhy dywyll ac yn rhy oer i fod allan.

Roedd y llwyau'n syml i ddechrau ond gydag amser tyfodd y *patrymau'n fwy soffistigedig*. Weithiau mae symbolau traddodiadol cariad yn cael eu cerfio ar y llwy. Mae'r *angor*, er enghraifft, yn arwydd o sicrwydd ac ymroddiad, y *galon* yn dangos gwir gariad a *thwll clo* yn mynegi awydd y pâr dan sylw i sefydlu cartref gyda'i gilydd. Mae coes ambell lwy ar ffurf blwch agored sy'n cynnwys *nifer o beli bach pren* – un ar gyfer pob plentyn.

Mae'n ddiddorol sylwi taw '*sboner*' yw'r gair am y bachgen o garwr a'r ferch mae'n ei chanlyn yw ei '*wejen*'. Mae'n siwr y byddwch yn dyfalu bod '*sboner*' yn perthyn i'r gair Saesneg, 'spoon' a wejen yn dod o 'wench'.

canolradd 2

Y delyn

Yn ôl cyfreithiau Hywel Dda yn y ddegfed ganrif, y *delyn*, y *crwth* a'r *pibgorn* oedd offerynnau cerdd mwyaf poblogaidd y Cymry. Erbyn heddiw does dim llawer o sôn am y *crwth* a'r *pibgorn*, ond mae'r *delyn* yn dal i fod yn bwysig yng Nghymru.

I ddechrau, roedd telynorion Cymru yn defnddio eu hewinedd yn ogystal â'u bysedd i blycio'r tannau gan greu sain arbennig o glir. Mae'n debyg bod gan Dafydd ap Gwilym, bardd enwocaf Cymru yn yr Oesoedd Canol, *delyn* a ddefnyddiai i gyfeilio ei hun wrth ganu.

Yn yr Eidal cafodd y *delyn deires* ei dyfeisio, ddechrau'r ail ganrif ar bymtheg. Roedd gan y *delyn* yma dair rhes o dannau, fel yr awgryma'i henw, a daeth mor boblogaidd yng Nghymru nes i rai ei galw 'y *delyn Gymreig*'.

Er bod *Arglwyddes Llanofer* wedi gwneud ei gorau glas i wneud y *delyn deires* yn boblogaidd, roedd y *delyn bedal* wedi disodli'r *delyn deires* erbyn y bedwaredd ganrif ar bymtheg. Roedd y *delyn bedal* yn llawer ysgafnach, ac oherwydd hynny, yn fwy poblogaidd ymhlith telynorion teithiol fel *teulu Abram Wood* – teulu adnabyddus o sipsiwn cerddorol. Dim ond trwy ymdrechion *Nansi Richards*, Telynores Maldwyn, y cododd to newydd o delynorion dawnus sy'n canu'r *delyn deires*.

Am ei bod yn cael ei chysylltu â *dawnsio*, doedd aelodau'r capeli ddim yn hoff o'r *delyn* i ddechrau, ond am iddi gael ei mabwysiadu'n symbol cenedlaethol a chael ei derbyn i'r Eisteddfod, llwyddodd i oroesi.

canolradd 2

Y wisg Gymreig

Daeth y *wisg Gymreig* draddodiadol i'r amlwg yn gyntaf yn y bedwaredd ganrif ar bymtheg ac erbyn heddiw mae'r darlun o ferch mewn *clogyn coch* o frethyn Cymru a *het ddu â chorun uchel* yn gyfarwydd iawn i bawb.

Mae'n wir bod merched yn y Gymru wledig yn gwisgo *pais frethyn streipiog* o dan *fetgwn wlanan gyda ffedog, siôl a sgarff neu gap*, ond doedd dim patrwm cenedlaethol cyffredinol o wisgo. Yn hytrach, roedd dillad yn amrywio o ran defnydd a steil o ardal i ardal gyda phawb yn dibynnu ar gynnyrch *melinau lleol*.

Bu'r *Arglwyddes Llanofer (Augusta Hall)* yn frwd iawn yn hyrwyddo'r syniad o wisg genedlaethol. Roedd ei thelynore yn gwisgo'r *dillad a welwch chi yn yr Oriel* ac roedd yr holl weithwyr ar ei hystâd ger Y Fenni yn gwisgo brethyn cartref Cymru. Roedd hi am gefnogi'r diwydiant gwlân ac am i ferched deimlo'n falch o'u Cymreictod.

Daeth y wisg yn boblogaidd oherwydd *darlun enwog* yr artist, Curnow Vosper, 'Salem' a thrwy'r *cardiau post doniol* a ddaeth yn boblogaidd ymhlith y twristiaid oedd yn dod i Gymru. Yn ddiweddarach, yn nawdegau'r ganrif ddiwethaf, clywyd y term 'Cŵl Cymru' a chynlluniwyd *gwisg fodern i ferched*. Gallwch chi ei gweld yn yr Oriel yma. Ond mae'r hen wisg yn dal yn boblogaidd, yn enwedig *ymhlith plant* ar ddydd Gŵyl Dewi.

canolradd 2

1. Pa dermau sy'n cyfateb i'w gilydd yn y ddwy restr yma?

1 ers llawer dydd	☐ gwneud ymdrech fawr
2 ar y dechrau	☐ o safbwynt
3 ar yr aelwyd	☐ enwog
4 does dim sôn am	☐ pawb yn gwybod am
5 yn boblogaidd	☐ amser maith yn ôl
6 gwneud ei gorau glas	☐ yn y cartref
7 adnabyddus	☐ yn y lle cyntaf
8 yn gyfarwydd i bawb	☐ mewn ffasiwn
9 o ran	☐ neb yn siarad amdano

2. Cwblhewch y brawddegau yma gan ddefnyddio'r geiriau isod:

Roedd y bechgyn ifainc yn _____'r llwyau â chyllell boced.

Roedd rhai o'r patrymau ar y llwyau yn _____ iawn.

Mae siâp calon yn _____ cariad.

Cafodd y delyn deires ei _____ yn yr Eidal.

Roedd teulu Abram Wood yn delynorion _____.

Roedd Arglwyddes Llanofer am i ferched Cymru fod yn falch o'u

_____.

Roedd yr hen delynorion yn plycio'r tannau â'u _____.

Roedd y bobl yn _____ ar y melinau lleol i gael brethyn.

dynodi; dibynnu; naddu; hewinedd; dyfeisio; dawnus; gywrain; Cymreictod.

canolradd 2

3. Pynciau trafod:

Ddylai Cymru gael gwisg genedlaethol?

P'un yw eich hoff offeryn? Pam?

Pa symbolau eraill sy gan Gymru? Pa beth modern fasech chi'n ychwanegu at y rhestr?

Ydy crefftau traddodiadol yn marw?

canolradd 3

gwrando a deall

Ewch at y wal ieithoedd a gwrandewch ar y siaradwyr isod. Gwnewch yr ymarferion.

i) Pascal

Atebwch:

1) Ble cafodd Pascal ei eni?

---

2) Faint o Lydaweg oedd yn cael ei siarad yno?

---

3) Sut dysgodd e'r iaith?

---

4) Â phwy yn ei deulu mae e'n siarad Cymraeg?

---

5) Â phwy mae e'n siarad Llydaweg yma yng Nghymru?

---

6) Rhowch ddau reswm pam mae e wedi dysgu Cymraeg.

---

ii) Islam

Gwir (✓) neu anwir (X):

1) Mae Islam yn siarad dwy iaith.	☐
2) Mae e'n dod o Affganistan.	☐
3) Daeth e i Brydain yn 1973.	☐
4) Roedd e eisiau helpu ei deulu.	☐
5) Bengali pur oedd iaith y cartref.	☐
6) Newidiodd llywodraeth Pacistan iaith ei ardal.	☐
7) Saesneg oedd unig iaith swyddogol gweision sifil.	☐
8) Roedd gweision sifil yn cael defnyddio Bengali yn eu gwaith.	☐
9) Chafodd Islam ddim llawer o gyfle yma yng Nghymru.	☐
10) Dysgodd e Gymraeg er mwyn diolch i Gymru.	☐

canolradd 3

iii) Dinesh

Gwrandewch ar Dinesh a gorffennwch y brawddegau hyn:

- 1) Cafodd Dinesh ei eni _____.
- 2) Mae e'n gallu siarad _____ o ieithoedd.
- 3) Aeth i _____ i _____ Hindi.
- 4) Daeth e i Loegr yn _____.
- 5) Mae e'n byw nawr _____.
- 6) Mae e'n gweithio i'r _____.
- 7) Mae _____ o blant gyda fe.
- 8) Iaith _____ ydy'r enw ar dafodiaith pobl _____.
- 9) Mae Dinesh yn hoffi chwarae _____.
- 10) Mae e'n siarad Cymraeg _____.

iv) Ray

Gwrandewch ar Ray sy'n siarad Saesneg ac ysgrifennwch 8 brawddeg amdano yn Gymraeg.

---

canolradd 3

v) Pynciau trafod

- 1) Ddylai pawb sy'n dod i fyw i Gymru ddysgu Cymraeg?
- 2) Gan fod pawb yn gallu siarad Saesneg, does dim angen dysgu Cymraeg.
- 3) Mae safon Cymraeg llafar yn dirywio.
- 4) Mae agwedd estroniaid at ddysgu Cymraeg yn well na'r Cymry di-Gymraeg.

canolradd 4

ymarferion llafar

i) Gwrthrychau trafod

Dyfalwch beth sydd ym mhob cwdyn.

Defnyddio'r gwrthrychau i sbarduno sgwrs.

Pa mor bwysig ydy symbolau cenedlaethol? Ydyn nhw'n bwysig?

Pa wrthrychau modern fydd yn dod yn symbolau cenedlaethol?

P'un fasech chi'n ei ddewis yn brif symbol Cymru o blith – y genhinen, cenhinen Bedr neu blu Tywysog Cymru? Pam?

© Western Mail & Echo

canolradd 4

Siaradwyr Cymraeg

Gwrandewch ar y siaradwyr ar eich lefel ac atebwch y cwestiynau am unrhyw dri ohonynt.

Enw	_____	_____	_____
Yn dod o	_____	_____	_____
Yn byw yn	_____	_____	_____
Gwaith	_____	_____	_____
Pam dysgu Cymraeg?	_____	_____	_____
Beth sy'n help?	_____	_____	_____